

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Gjennomgang av tilbudet til barn på sentrene mot incest og seksuelle overgrep

**Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet**

17 / 2016

Postadresse

Postboks 2233
3103 Tønsberg

Besøksadresse

Stensberggaten 27
0170 Oslo

Sentralbord: 466 15 000

ISBN (Digital utgave): 978-82-8286-299-8

Bestilling/nedlastning: bufetat.no/bestilling

Foto: Tine Poppe

Innhold

Gjennomgang av tilbudet til barn på sentrene mot incest og seksuelle overgrep

Innhold	3
1.1 Oppdraget	4
1.2 Struktur	4
1.3 Om sentrene	4
1.4 Seksuelle overgrep – definisjoner og omfang	7
1.5 Krav til tilbudet	8
2 Datakilder	10
2.1 Årlig statistikk	10
2.2 Årsrapporter fra sentrene	11
2.3 Spørreskjemaundersøkelse	11
2.4 Intervjuer med unge brukere	11
2.5 Lov- og regelverk	13
3 Sentrenes tilbud til unge brukere	15
3.1 Barn og unge som brukere av sentrene	15
3.2 Sentrenes tilbud til barn og unge under 18 år	16
3.3 Kompetanse	19
3.4 Rutiner	19
3.5 Utadrettet virksomhet	21
4 Unge brukeres erfaringer og anbefalinger	23
5 Diskusjon og anbefalinger	26
5.1 Hvilke utfordringer ser vi?	26
5.2 Tiltak og anbefalinger	28
6 Kilder	32

1. Innledning

1.1 Oppdraget

Oppdraget inngår i tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut* (tiltak 27b) og er beskrevet slikt:

Stadig flere barn og ungdom tar kontakt med sentrene mot incest og seksuelle overgrep. Sentrenes tilbud til barn og ungdom skal gjennomgås.

Denne rapporten består av tre deler:

1. Gjennomgang av sentrenes tilbud til barn og unge, med utgangspunkt i:
 - a. Statistikken for 2014 og 2015
 - b. Årsrapportene fra sentrene for 2014
 - c. Nettbasert spørreundersøkelse til ledere på sentrene
 - d. Kvalitativ undersøkelse blant unge brukere av sentre mot incest og seksuelle overgrep
2. Diskusjon
3. Anbefalinger for videreutvikling av tilbudet

1.2 Struktur

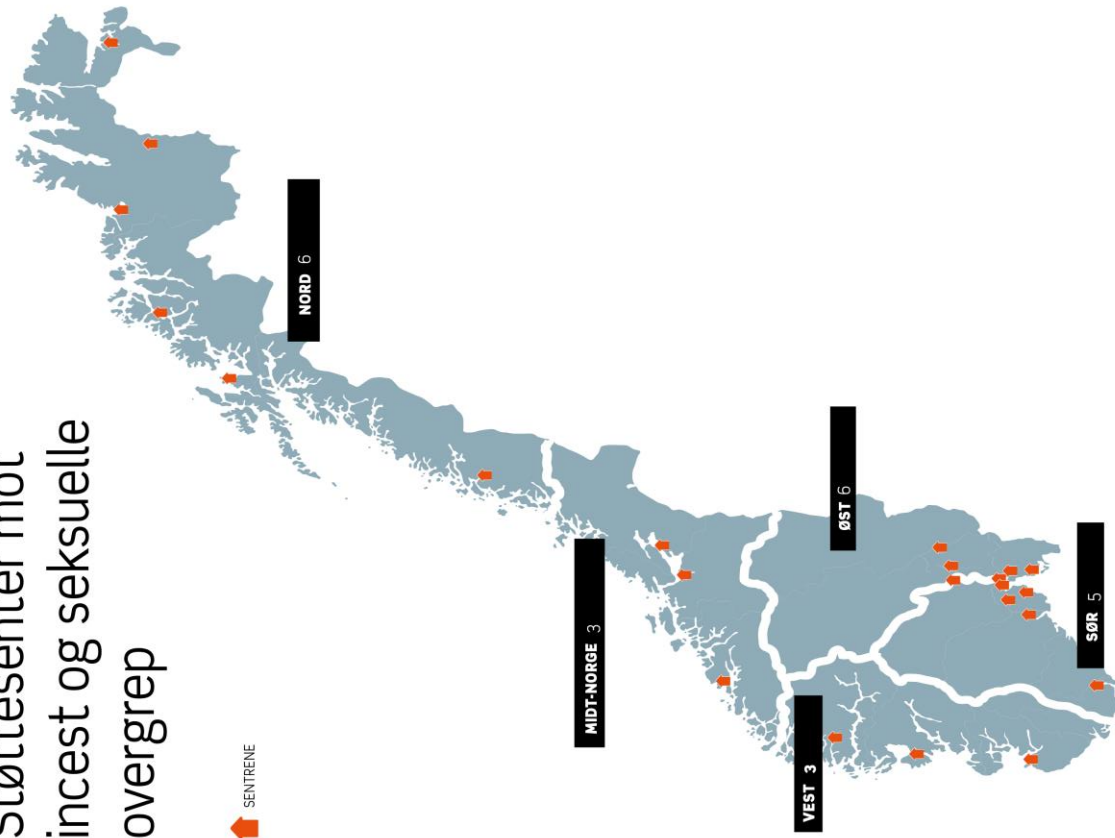
Rapporten begynner med en beskrivelse av sentrene mot incest og en definisjon av hva incest og seksuelle overgrep er. Dette redegjøres det for de ulike datakildene som utgjør grunnlaget for rapporten. Så følger en kort gjennomgang av deler av lovverket som er relevant for sentrene, før det kommer en tematisk oversikt over de ulike funnene i undersøkelsen. Direktoratet drøfter deretter de ulike funnene og kommer til slutt med anbefalinger og forslag til tiltak for det videre arbeidet med sentrenes tilbud til barn og unge.

1.3 Om sentrene

Sentrene

Sentrene mot incest og seksuelle overgrep er et lavterskeltilbud for utsatte for incest og seksuelle overgrep og deres pårørende. Det finnes 22 slike sentre i Norge, minst ett i hvert fylke, som vist på kartet på side 5.

Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep

NORD
6
TOTALT

- Alta krise- og incestsenter
- Norasenteret IKS
- Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep, Troms
- Samisk krise- og incestsenter
- Senter mot incest og seksuelle overgrep, Nordland
- Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep, Harstad (oppstart 2016)

MIDT-NORGE
3
TOTALT

- Senter mot incest og seksuelle overgrep i Nord-Trøndelag
- Senter mot incest og seksuelle overgrep, Sør-Trøndelag
- Senter mot incest og seksuelle overgrep i Møre og Romsdal

VEST
3
TOTALT

- Senter mot incest og seksuelle overgrep Sogn og Fjordane
- Senter mot incest og seksuelle overgrep i Hordaland
- Senter mot incest og seksuelle overgrep i Rogaland

ØST
6
TOTALT

- Krise- og incestsenteret i Fredrikstad
- Støttesenter mot incest, Oslo
- Senter for seksuelt misbrukte menn, Oslo
- Krise- og incestsenteret i Follo IKS
- Stiftelsen støttesenter mot incest og seksuelle overgrep, Hamar
- SMISO Elverum, Senter mot incest og seksuelle overgrep

SØR
5
TOTALT

- Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep IKS, Oppland
- Buskerregionens incestsenter (BRIS)
- Incestsenteret i Vestfold
- Senter mot incest og seksuelle overgrep i Telemark
- Stiftelsen Senter mot seksuelle overgrep i Agder

Sentrene driver etter prinsippet om hjelp til selvhjelp, og tilbyr ikke behandling. De skal være et supplement til, og ikke en erstatning for, offentlige tjenester som psykisk helsevern, overgrepsmottak og Statens Barnehus. Det er ikke nødvendig med henvisning fra lege eller andre for å oppsøke sentrene. Sentrene tilbyr blant annet rådgivning per telefon, individuelle samtaler, deltakelse i gruppetilbud, temamøter og sosiale aktivitetstilbud. Mange sentre har i tillegg informasjons- og undervisningsvirksomhet i skoler, barnehager og institusjoner for høyere utdanning, samt for offentlige instanser og tjenesteapparat.

Sentrene hadde i 2015 besøk av 2565 unike personer, hvorav flest var utsatte og den største andelen var kvinner.¹

Finansiering

Sentrene finansieres via en tilskuddsordning. I 2016 er denne overslagsbevilgningen på 84 millioner kroner. Regelverket (Rundskriv 10/2016)² er utformet slik at sentrene må skaffe 20 prosent lokal eller regional økonomisk støtte, og at de deretter kan søke staten om de resterende 80 prosentene. Det er vertskommuner for sentre som formelt søker om tilskuddet. Det er Bufdir (ved tilskuddsseksjonen i oppvekstavdelingen) som forvalter tilskuddsordningen.

FMSO

Stiftelsen Fellesskap mot seksuelle overgrep (FMSO) ble etablert i 1999 og er fellesorganisasjonen til 17 av landets sentre mot incest og seksuelle overgrep, samt Dixi Ressurssenter mot voldtekt. FMSO er bindeledd mellom medlemssentrene for utveksling av kunnskap og erfaring, arrangerer ledersamlinger og landskonferanse og skal fungere som medlemssentrenes felles talerør i kontakt med myndigheter og media. FMSO mottar årlig driftsstøtte fra Bufdir via tilskuddsordningen for organisasjoner som arbeider mot vold og seksuelle overgrep i nære relasjoner.

Landsdekkende telefon

Landsdekkende telefon for incest- og seksuelt misbrakte³ har som hovedformål å hjelpe seksuelt misbrakte til å få bedre livskvalitet, og bidra til å redusere seksuelle overgrep mot barn og unge. Incestsenteret i Vestfold drifter Landsdekkende telefon på vegne av landets sentre. Både utsatte og pårørende kan ringe hit og være anonym om man ønsker. Telefonen er døgnåpen. I 2015 mottok Landsdekkende telefon og Incestsenteret i Vestfold til sammen 20 942 henvendelser fra brukere og pårørende. Landsdekkende telefon mottar driftsstøtte fra Bufdir.

¹ Rapportering fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep 2015 (side 7).

² Rundskriv 10/2016, Retningslinjer for statlig tilskudd til sentre mot incest og seksuelle overgrep og ressurscenter mot voldtekt, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

³ <http://www.incest80057000.no/>

1.4 Seksuelle overgrep – definisjoner og omfang

Seksuelle overgrep og incest

Verdens helseorganisasjon (WHO) definerer seksuelle overgrep mot barn slik⁴:

Seksuelle overgrep innebærer å involvere barn i seksuell aktivitet som barnet ikke forstår, ikke kan gi samtykke til, ikke er modent for, eller som bryter med samfunnets lover og tabuer. Seksuelle overgrep innebærer slik aktivitet mellom barn og voksne, eller mellom barn og andre barn som alders- eller modningsmessig er i en ansvars-, tillits- eller maktposisjon. Videre er den seksuelle aktiviteten igangsatt for å tilfredsstille overgriperens lyster, på barnets bekostning.

Den juridiske definisjonen av seksuelle overgrep mot barn framgår av straffelovens kapittel 26 om seksuallovbrudd.⁵ Straffeloven skiller mellom seksuell omgang⁶, seksuell handling⁷ og seksuelt krenkende atferd.⁸ Seksuell omgang omfatter samleie og samleielignende forhold, som inntrenging av gjenstander eller kroppsdelene. Seksuell omgang mot barn under 14 år karakteriseres som voldtekt. Seksuell handling omfatter i hovedsak beføling av bryster eller kjønnsorganer, rettet mot en annen person. Seksuelt krenkende atferd er for eksempel blotting og anstøtelige bevegelser eller ordbruk mot en annen, men uten fysisk kontakt. Det rammer også distribusjon av fotografier eller levende bilder på nett, der mottakeren er under 16 år eller ikke har samtykket i å motta slike bilder.

Incest betegner seksuell omgang mellom personer som er så nært beslektet at slik omgang mellom dem er forbudt.⁹ Incest er regulert i straffelovens § 312-314.¹⁰ Det omfatter seksuell omgang med slektning i nedstigende linje, eller å få en slektning i nedstigende linje til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv. Som slektning i nedstigende linje regnes biologiske og adopterte etterkommere. Seksuell omgang med søsken regnes også som incest. Dette gjelder også andre nærstående, som fosterbarn eller stebarn, eller en person under 18 år som man har omsorg for.

Sentrene som er medlem av FMSO definerer seksuelle overgrep som fysisk og/eller psykisk utnyttelse av barn eller voksnes seksuelle integritet, og overfor barn ofte begått av en tillitsperson. Fra sentrenes ståsted er det viktig å fremheve at seksuelle overgrep skjer uavhengig av kjønn, relasjoner og alder på overgriper og den som har opplevd overgrep. FMSO og sentrene graderer ikke overgrep etter alvorlighetsgrad.¹¹

⁴ http://www.who.int/violence_injury_prevention/resources/publications/en/guidelines_chap7.pdf s. 75

⁵ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-11#KAPITTEL_2-11

⁶ https://snl.no/seksuell_omgang

⁷ https://snl.no/seksuell_handling

⁸ https://snl.no/seksuelt_krenkende_adferd

⁹ <https://snl.no/incest>

¹⁰ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-11#KAPITTEL_2-11

¹¹ <http://fmsno.no/definisjoner-og-omfang/>

Omfang

I 2015 ga Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) ut rapporten *Vold og voldtekt i oppveksten - en nasjonal intervjuundersøkelse av 16- og 17-åringer*.¹² Blant deltagerne i denne studien oppga 13,3 prosent av jentene og 3,7 prosent av guttene at de hadde opplevd noen form for seksuelt overgrep i løpet av livet. For mange begynner overgrepene i ung alder. Seksuell kontakt før fylte 13 år, med noen som var minst 5 år eldre, ble rapportert fra 1,9 prosent av jentene og 0,8 prosent av guttene. Totalt 3,4 prosent av ungdommene som deltok hadde opplevd overgrep som defineres som voldtekt etter norsk lov, det vil si seksuell omgang ved hjelp av fysisk makt eller trussel om å skade, seksuell omgang i bevisstløs tilstand eller seksuell omgang før fylte 13 år. Grensen på 5 år eldre fører til at seksuelle overgrep mellom jevnaldrende unge ikke fanges opp. Alle former for seksuelle overgrep forekom oftere mot jenter enn gutter, og de aller fleste utøverne var menn, oftest en mannlig bekjent eller venn. Studien viser at seksuelle overgrep er forbundet med skam og skyld hos mange utsatte, og at det kan føre til psykiske helseproblemer hos ungdom. Seksuelle overgrep holdes fremdeles i stor grad skjult. Dette innebærer at få oppsøker helsetjenester, få anmelder forholdene og en del forteller aldri til noen andre hva de har vært utsatt for.

I juni 2016 ga NOVA ut rapporten *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015*.¹³ Deltagerne i undersøkelsen var ungdom i alderen 18-19 år. Undersøkelsen viser at minst 23 prosent hadde opplevd minst én form for seksuelle krenkelse i løpet av oppveksten. For seksuell vold er kjønnsforskjellene store, jenter er betydelig mer utsatt enn gutter.

1.5 Krav til tilbudet

Formålet med tilskuddordningen som finansierer sentrene er å gi utsatte for incest, seksuelle overgrep og voldtekt, og pårørende til utsatte barn og voksne, et tilbud om hjelp og støtte av god kvalitet og med god tilgjengelighet, gjennom å sikre driften av landets sentre mot incest og seksuelle overgrep og ressursentre mot voldtekt.

Kravene nedfelt i rundskrivet og veilederen til rundskrivet presiserer at sentrene primært skal være et selvhjelpstilbud til voksne personer som har vært utsatt for incest, seksuelle overgrep eller voldtekt og deres pårørende. Regelverket åpner for at sentrene kan ha et tilbud til utsatte under 18 år, for eksempel barn og unge utsatt for incest eller seksuelle overgrep fra voksne, fra andre barn og unge og utsatte for søskenincest.¹⁴

I veilederen til rundskrivet står det at økningen i bruk av sentrene blant yngre aldersgrupper fordrer særlig styrking av faglig samarbeid mellom sentrene og barnevernet rundt samtaler med

¹² NKVTS 2015: Vold og voldtekt i oppveksten

¹³ NOVA 2016: Vold og overgrep mot barn og unge

¹⁴ Rundskriv 10/2016, Retningslinjer for statlig tilskudd til sentre mot incest og seksuelle overgrep og ressursentre mot voldtekt, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

og beskyttelse av barn og ungdom, også utover bruk av bekymringsmeldinger og avvergeplikt.¹⁵ Om tilbudet til barn under 18 år sier veilederen at «Sentrene skal være et supplement til det offentlige hjelpeapparatet for å kunne ivareta barns behov for bistand etter overgrep. Dette kan være barn og unge utsatt for incest og seksuelle overgrep fra voksne, søsken og andre barn og unge. Det forutsettes at det iverksettes nødvendig samarbeid med for eksempel barnevern, fastlege, spesialisthelsetjeneste, Barnehus, eller andre relevante instanser når brukeren er under 18 år. Sentre som gir en form for tilbud til barn og unge under 18 år, bør vurdere om en av de ansatte på senteret skal ha rollen som barnefaglig ansvarlig, med et særlig ansvar for innholdet i tilbudet til barn og unge».

I rundskrivet er det eksplisitt formulert at sentrene skal samarbeide med offentlige tjenester i øvrig hjelpeapparat, som for eksempel overgrepsmottak og psykisk helsevern. Sentrene skal ta initiativ til samarbeid med de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS).

Noen sentre gir tilbud til utsatte barn og unge, og alle sentrene driver med en eller annen form for undervisnings- og informasjonsarbeid rettet mot skoler og øvrig tjenesteapparat i større eller mindre grad. Veilederen sier at «Sentrenes utadrettede virksomhet må være av god kvalitet, og i størst mulig grad kvalitetssikres av RVTSene eller andre med tilsvarende fagkompetanse på seksuelle overgrep. Ved undervisning- og informasjonsvirksomhet i skole og barnehage, må det foreligge en avtale om hvordan saker som avdekkes under eller i etterkant av senterets besøk skal følges opp. Dette kan være via helsesøster, lærere, skoleledelse, ansatte i barnehagen eller andre relevante aktører. Avtalen må inkludere en rutine for eventuell melding til barnevernet».

¹⁵ Veileder til rundskriv 10/2016, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

2 Datakilder

Tidligere forskning

Bufdirs bibliotekjeneste har foretatt et litteratursøk i forbindelse med utarbeidelsen av rapporten, for å kartlegge om det er forsket på dette temaet i andre land, hovedsakelig Skandinavia og innenfor tidsrammen 2005-2015. Søkene ga få treff, og ingen som var relevante for denne gjennomgangen.

Nordlandsforskning gjennomførte i 2009¹⁶ en evaluering av sentrene mot incest og Landsdekkende telefon. Rapporten er gjennomgått, men har fått begrenset plass i denne rapporten fordi tilbudet til barn i liten grad er omtalt. I oppsummeringen kommenteres det imidlertid at det er behov for avklaringer om hvorvidt sentrene skal gi et tilbud til barn. Evalueringen la vekt på sentrenes tilbud, kompetanse, organisering og samarbeid med det offentlige hjelpeapparatet, den landsdekkende telefonen og stiftelsen FMSO. Problemstillinger som aldersgrense, avgrensninger mot offentlig hjelpetilbud, kompetanse og politiattest trekkes frem som uavklarte spørsmål.

2.1 Årlig statistikk

Buudir har siden 2009 publisert en årlig statistikk fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep.¹⁷

Statistikken bygger på 4 skjemaer, som blir fylt ut av sentrene. Å delta i denne rapporteringen er et krav for å motta støtte via tilskuddsordningen.

- Skjema A, *Henvendelser*: de som henvender seg til sentrene via for eksempel telefon, sms eller epost
- Skjema B, *Aktiviteter*: de som besøker sentrene
- Skjema C, *Brukere*: de som benytter seg av tilbudet på sentrene, for eksempel enesamtale
- Skjema D, *Samletall om sentrenes tilbud og brukere*: fylles ut av sentrene selv

Fra 2015 er det bare brukere i alderen 16 år eller eldre som får spørsmål om samtykke og mulighet for å fylle ut hele skjema C, som gjelder utsatte for incest eller seksuelle overgrep som besøker et senter. Unge under 16 år har ikke samtykkekompetanse og kan derfor ikke fylle ut skjema uten samtykke fra foresatte. For brukere yngre enn 16 år, registreres skjemaet kun med opplysninger om kjønn og alder. Det foreligger derfor ingen opplysninger om brukere under 16 år for 2015.

¹⁶ Gjertsen, H. og Eide, A. K. (2009) Hjelp når livet rakner – evaluering av incestsentrene og incesttelefonen. Bodø: Nordlandsforskning, rapport nr 2/2009

¹⁷ https://www.buudir.no/PageFiles/15785/Rapportering_fra_sentrene_mot_incest_og_seksuelle_overgrep_2015.pdf

2.2 Årsrapporter fra sentrene

For å motta tilskudd via støtteordningen fra Bufdir må sentrene sende inn årsrapport. Krav til innhold i årsrapport er spesifisert i veileder til rundskrivet. Disse er blant annet beskrivelse av faglige og metodiske tilnærminger for arbeidet med målgruppen, om senterets arbeid med forebyggende virksomhet, undervisning, informasjon og annen utadrettet virksomhet og om de ansattes kompetanse. Det er langt fra alle sentrene som har skrevet utførlig om eget tilbud til barn og unge.

2.3 Spørreskjemaundersøkelse

For å få med sentrenes egne erfaringer og innspill i arbeidet ble det utarbeidet en nettbasert kartleggingsundersøkelse ved bruk av Easyfact. 18 av landets 22 sentre besvarte undersøkelsen. Her ble sentrene blant annet bedt om å beskrive sine tilbud til barn og unge, egen utadrettet virksomhet, samarbeid med hjelpeapparatet og betraktninger om eget tilbud. Spørsmålene er gjengitt i vedlegg 2.

2.4 Intervjuer med unge brukere

For å sikre brukerperspektivet er unge brukere av sentrene intervjuet. Målsettingen var å få kunnskap om hvilke erfaringer og behov barn og unge som bruker sentrene har. Vi ønsker at unge brukere skal være rådgivende i hva som kan forbedres og hva som fungerer godt. Barnekonvensjonens artikkel 12 sier at et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal kunne gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og at man skal tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.¹⁸ Intervjuguide finnes i vedlegg 3.

Direktoratet kontaktet Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)¹⁹, for å avklare hvordan vi kunne gjennomføre intervjuene på en etisk forsvarlig måte. NSD anbefalte å redusere personvernulempen, blant annet ved å ikke registrere (på papir, elektronisk eller lyd) data som regnes som personopplysninger; navn, personlig bakgrunn, sted og tilhørighet til institusjon. Retningslinjene sier at det ikke burde samles inn sensitive personopplysninger om ikke det er et behov for det. Formålet i dette delprosjektet tilsa ikke at det var behov for innsamling av sensitive personopplysninger, ei heller direkte eller indirekte personopplysninger.²⁰ Etter samtale med NSD²¹ vurderte direktoratet at prosjektet ikke er meldepliktig. Vi ønsket å snakke med brukere fra 15 til 22 år. 15 år som nedre aldersgrense for deltakelse med eget samtykke er i tråd med retningslinjer fra NSD når personopplysninger ikke skal samles inn.

¹⁸ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_8#KAPITTEL_8

¹⁹ <http://www.nsd.uib.no/>

²⁰ http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/vanlige_sporsmal.html

²¹ NSD gjorde ingen vurdering av prosjektet i denne samtalen. Det var kun en veiledende samtale i forbindelse med våre egne vurderinger, og NSD har ikke noe ansvar i vår konklusjon.

For å rekruttere deltagere sendte vi ut et informasjonsbrev per e-post til en kontaktperson ved alle sentrene. Her redegjorde vi for oppdraget og tematikken for samtale, og oppfordrer sentrene til å bidra i tilretteleggingen for samtaler med aktuelle kandidater. Svakheten med dette utvalget er at alle er tidligere eller nåværende brukere, noe som betyr at vi ikke fanger opp de som ikke kommer til senteret eller som var der bare en gang og ikke fant seg til rette. I tillegg er informantene ikke tilfeldig utvalgt, men rekruttert av sentrene selv, og det er derfor en fare for at dette i stor grad er brukere som er fornøyde med tilbudet.

Å intervju barn og unge

I samtale med informantene var den som utførte intervjuene forberedt på at samtalen kunne skifte fra en samtale om generelle faktorer og tilbudet ved senteret, til å handle om brukerens personlige historie. Innledningsvis i samtale var det viktig å være spesielt tydelige på hva vi ønsker å dreie samtale rundt, og at det ikke var noe behov for at informanten fortalte sin personlige historie. Sammen med barneansvarlig eller annen kontaktperson på sentrene forberedte vi, i forkant av intervjuene, tiltak og prosedyrer ved tilfeller der barna får reaksjoner på intervjusituasjonen og dersom det fremkom opplysninger om vold og seksuelle overgrep og annen alvorlig informasjon som personen ikke har delt med andre hjelpeinstanser. Dersom det skulle fremkomme opplysninger om pågående krenkelser av personer under 18 år ville vi, uavhengig om senteret allerede hadde kunnskap om forholdet, følge opplysningsplikten og melde fra om forholdene. Dette ble deltakerne informert om av barneansvarlig ved senteret før eventuell deltakelse og i generell informasjon fra intervjuer innen intervjustart. I dialogen med kontaktperson på senteret var vi tydelige på at deltakere skulle få beskjed om at de på hvilket som helst tidspunkt kunne trekke seg fra undersøkelsen.

Det ble gjennomført intervjuer med 16 informanter. To av intervjuene var gruppeintervjuer. To av informantene er gutter. Seks personer var under 18 år, tre personer var mellom 18 og 20 år og fem personer var mellom 20 og 25 år. Ingen av disse hadde minoritetsbakgrunn eller oppgave å ha nedsatt funksjonsevne.

2.5 Lov- og regelverk

Regelverk for tilskuddordningen må gjenspeile gjeldende lov- og regelverk på området. Under følger en kort gjennomgang av de lovene som er spesielt relevante for å belyse sentrene mot incest og seksuelle overgrep sitt arbeid med barn og unge.

Barnekonvensjonen

Norge har ratifisert Barnekonvensjonen, som innebærer at vi er internasjonalt forpliktet til å følge opp bestemmelsene i konvensjonen. Barnekonvensjonen ble inkorporert i menneskerettighetsloven i 2003, som vil si at den går foran andre lover ved motstrid. Barnekonvensjonen artikkel 19, 34 og 39²² er særlig aktuelle når det kommer til diskusjonen om sentrene skal kunne gi et tilbud til barn:

Artikkel 19 sier at «Partene skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative, sosiale og opplæringsmessige tiltak for å beskytte barnet mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk, mens en eller begge foreldre, verge(r) eller eventuell annen person har omsorgen for barnet. Slike beskyttelsestiltak bør omfatte effektive prosedyrer for utforming av sosiale programmer som yter nødvendig støtte til barnet og til dem som har omsorgen for barnet, samt andre former for forebygging, påpeking, rapportering, viderehenvisning, undersøkelse, behandling og oppfølging av tilfeller av barnemishandling som tidligere beskrevet og, om nødvendig, for rettslig oppfølging».

Artikkel 34 innebærer at «Partene påtar seg å beskytte barnet mot alle former for seksuell utnyttning og seksuelt misbruk. For dette formål skal partene særlig treffe alle egnede nasjonale, bilaterale og multilaterale tiltak for å hindre at noen

- a) tilskynder eller tvinger et barn til å delta i enhver form for ulovlig seksuell aktivitet
- b) utnytter barn ved å bruke dem til prostitusjon eller andre ulovlige seksuelle handlinger
- c) utnytter barn ved å bruke dem i pornografiske opptredener eller i pornografisk materiale».

Artikkel 39 lyder «Partene skal treffe alle egnede tiltak for å fremme fysisk og psykisk rehabilitering og sosial reintegrering av et barn som har vært utsatt for: enhver form for vanskjøtsel, utnyttning eller misbruk; tortur eller enhver annen form for grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff; eller væpnede konflikter. Slik rehabilitering og reintegrering skal finne sted i et miljø som fremmer barnets helse, selvrespekt og verdighet».

²² https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_8#KAPITTEL_8

Opplysningsplikt

Sentrene som mottar tilskudd er omfattet av bestemmelsene i barnevernloven § 6-4²³ om opplysningsplikt til barneverntjenesten. Dette innebærer at sentrene, på eget initiativ og uten hinder av taushetsplikt, skal gi opplysninger til kommunens barneverntjeneste når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker, eller når det er grunn til å tro at det er fare for utnyttelse av et barn til menneskehandel. Brukerne skal underrettes om opplysningsplikten.²⁴

Avvergeplikten

Straffelovens § 196²⁵ pålegger under trussel om straff en plikt til å søke avverget visse grovere forbrytelser ved anmeldelse til vedkommende myndighet. Eksempelvis gjelder det for terrorisme, drap, ran, familievold, seksuelle overgrep - særlig mot barn, kidnapping og grovere tilfeller av vold. Avvergeplikten er overholdt ved at man inngir melding til rette myndighet - normalt politiet - og krever normalt ikke at noen selv fysisk griper inn med mindre dette kan skje på en enkel og ufarlig måte.

²³ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100/KAPITTEL_7#KAPITTEL_7

²⁴ Rundskriv 10/2016, Retningslinjer for statlig tilskudd til sentre mot incest og seksuelle overgrep og ressurscenter mot voldtekt

²⁵ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-5#KAPITTEL_2-5

3 Sentrenes tilbud til unge brukere

3.1 Barn og unge som brukere av sentrene

Den årlige statistikken fra sentrene omfatter informasjon om sentrenes tilbud til barn. I 2015 ble det for første gang satt en aldersgrense på 16 år for å kunne samtykke til registrering.

Gjennomsnittsalderen til brukere som hadde vært utsatt for seksuelle overgrep var 35 år i 2015. Prosentfordelingen viser at 38 prosent var yngre enn 30 år, 49 prosent var mellom 30 og 49 år og 14 prosent var 50 år eller eldre. Alderssammensetningen blant utsatte har vært forholdsvis stabil over tid.

De fleste ble utsatt for første overgrep i svært ung alder. 41 prosent var yngre enn syv år da første overgrep fant sted og totalt 70 prosent var 12 år eller yngre. Det har vært en jevn økning i andelen som var utsatt for første overgrep i svært ung alder. I 2011 hadde 39 prosent vært utsatt for første overgrep før fylte syv år, mot 45 prosent i 2014. Dette viser at det ofte tar lang tid fra et overgrep skjer til den utsatte eventuelt oppsøker en senter. Fire av ti ble misbrukt over en periode på fem år eller lengre.

234 av besøkene i 2015 gjaldt tilbud til barn og unge. Det er naturlig å anta at dette i de fleste tilfeller er besøk av barn, men det kan også være voksne som følger barna. Siden alder ikke blir registrert på besøksskjema, er det ingen mulighet til å sjekke aldersfordelingen blant de som har benyttet tilbud til barn og unge. 26 av besøkene var aller første, mens 22 var første besøk i registreringsåret. Det betyr at totalt 48 individer benyttet tilbud til barn og unge i 2015. 86 prosent av besøkene som gjaldt tilbud til barn og unge var av jenter og 14 prosent var av gutter. 56 prosent hadde vært på ettermiddagsbesøk (etter kl. 16), mens 42 prosent besøkte senteret tidligere på dagen (før kl. 16). Tre prosent hadde vært på et besøk som varte fra før kl. 16 til etter kl. 16.²⁶

I følge sentrene kommer de aller fleste sammen med mor og helsesøster. Deretter følger venner, far og lærer. Søsken er relativt sjelden. Fosteremor, barnevern, institusjon, utekontakt, miljøarbeider på skolen, BUP, barnevern, og overgrepsmottak er også andre som barn og unge kommer sammen med.

²⁶ Statistikken fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep (2015). Side 70.

3.2 Sentrenes tilbud til barn og unge under 18 år

De vanligste tilbudene til barn er i følge statistikken for 2015 samtaler med mor eller far til stede (20) og enesamtaler (17). Fra 2013 til 2014 var det en dobling av antall senter som tilbyr enesamtaler med barn, og en økning på tre som tilbyr samtale med mor eller far til stede. Tre sentre hadde grupper til barn i 2015. 11 sentre har andre tilbud til barn, herunder nevnes nettverkssamtaler, samarbeid med hjelpeapparat, undervisning, samt deltagelse i ulike aktiviteter.

Tabell 1: Hva slags hjelp får barn og unge tilbud om?²⁷ (Flere kryss mulig)

Type tilbud	2013	2014	2015
Enesamtale	8	17	17
Samtale med mor/far til stede	17	20	20
Grupper til barn	6	3	3
Andre tilbud til barn	8	14	11
Ingen tilbud til barn	2	1	1
Antall sentre (N)	22	22	22

De fleste sentrene har i utgangspunktet en nedre aldersgrense på 16 år, mens ett senter har 18-årsgrense og ett senter har 13-årsgrense. Sentrene påpeker at dersom de gir tilbud til barn under 16 år, må enten barnevern, foresatte eller annen ansatt i hjelpeapparatet samtykke til dette.

I spørreundersøkelsen oppgir 16 sentrer at de har et tilbud til barn og unge under 18 år. Innholdet i tilbudet varierer. Noen senter oppgir at de har samme tilbud til brukere over og under 18 år, men at brukere under 18 år får litt ekstra oppfølging. Ved de to sentrene som oppga at de ikke hadde et tilbud til barn og unge, mente ett at forskriften avgrenser tilbudet til voksne, og det andre at det er et forholdsvis nytt senter som enn så lenge ikke har ressurser til å gi et slikt tilbud. Ett senter påpeker at sentrene skal tilby hjelp til selvhjelp, og at de dermed ikke er et tradisjonelt behandlingstilbud. Det mener derfor at unge under 16 i mange tilfeller ikke er modne nok til å gjennomføre det samtaletilbudet som sentrene vanligvis gir til voksne brukere.

Sentrene oppgir at de fleste barn og unge ønsker enesamtale. Samtale med mor eller far til stede deler andreplass med ønsket om å få hjelp til å kontakte andre instanser og å bli fulgt til møter med det offentlige hjelpeapparatet. Veldig få ber om sosiale aktiviteter og gruppetilbud.

Det at alle som kommer til et senter får et tilrettelagt tilbud, går igjen i sentrenes svar. Enesamtale er det mest brukte tilbudet, men både nettverksamtaler og gruppesamtaler er utbredt. Samtaler

²⁷ 20 sentre har tilbud til barn registrert ut fra spørsmål om hva slags hjelp utsatte og pårørende får tilbud om. To sentre hadde ikke tilbud til barn. Ett av disse hadde likevel krysset «andre tilbud til barn» på spørsmålet i tabellen under og notert «skoleundervisning». Tabell hentet fra rapportering fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep 2015.

sammen med pårørende forekommer også. Innomstikk og aktiviteter i regi av sentrene tilbys jevnt over til alle brukere. Juleavslutning, sommeravslutning, helgeturer og temakvelder nevnes også.

Flere av sentrene tilbyr ungdom følge til avtaler med det offentlige hjelpeapparatet, som NAV, BUP, politi, helsetjenester, barnevernstjenester og også advokat ved behov. Sentrene kan også hjelpe ungdom å finne et annet tilbud, dersom senteret mener de ikke kan hjelpe dem eller at et annet tilbud vil passe bedre. Ett senter forteller at de også kan møte ungdom utenfor senteret, dersom det er behov for det. I noen tilfeller ønsker ikke brukere å bli sett på vei til eller fra senteret, for eksempel på mindre steder.

Sentrene kan formelt ikke henvise til andre tjenester, men hjelpe brukere videre til andre instanser dersom de av ulike årsaker ikke kan gi dem et tilbud. På spørsmål om hvilken annen instans sentrene hjelper barn og unge videre til, sier flest at det er barnevernet, fastlege eller skolehelsetjenesten. BUP, politi, Landsdekkende telefon og fastlege ligger også relativt høyt. Team mot seksuelle overgrep i kommunen, miljøarbeider på skolen, lærere, utekontakt og Dixi nevnes også som andre instanser. Sentrene har kommentert at de ser an hver situasjon og at alle får hjelp videre.

På spørsmål om hvilket tilbud som er det viktigste til barn og unge, svarer et senter:

«Vi har kvalifisert personell, men det betyr ikke at vi har rammene til å utføre dette arbeidet, og da vil vi peke spesielt på at vi ikke er å anse som helsehjelp, de fleste av oss er stiftelser, vi faller ikke inn under lovverk for offentlig forvaltning, ei heller lovverk som beskytter og ivaretar pasienter, vi har ikke tilsynsordninger, vi har ikke klageinstanser og fører ikke journaler. Disse omstendighetene tilsier at vi ikke i utstrakt grad kan tilby mindreårige enesamtaler eller grupper, og vi må i alle tilfeller opplyse om disse rammene i møte med øvrig hjelpeapparat og pårørende».

Tilbud til barn under 16 år

Alle sentrene påpeker at det må være samtykke fra foreldre, foresatte eller barnevern dersom de skal gi et tilbud til barn under 16 år. Noen sentre tilbyr samtalegrupper for ungdom og pårørende foreldre. Ett senter har gjennomført samtalegruppe for 13-17-åringene, i samarbeid med det offentlige hjelpetilbudet, som et prosjekt. Sentrene kan tilby aktiviteter for barn og unge som sommerleir, temakvelder og turer. Noen senter har også søskentreff eller samtalegrupper for søsken av utsatte, for søsken under 18 år. Et senter nevner også at de har tilbud til foresatte av utsatte mindreårige.

Ulike tilbud til barn og unge i ulike alderskategorier

På spørsmål om de har ulike tilbud til ulike alderskategorier, svarer de fleste sentrene at de vurderer i hvert enkelt tilfelle hvilket tilbud som passer best for brukeren. Her spiller alder og modenhet inn. Noen sentre differensierer mellom aldersgrupper, for eksempel mellom 13 og 17

år, og mellom 18 til 23. Tilbudet til unge mellom 13 og 17 kalles et ungdomstilbud, mens tilbudet for de mellom 18 og 23 er et «ung voksen»-tilbud. Også her påpekes det at sentrenes metodikk går ut på hjelp til selvhjelp, som innebærer en evne til refleksjon og evne til å ta ansvar for egen prosess. Dersom de opplever at det er noen dette ikke passer for, er senteret behjelpelig med å finne annet hjelpeapparat som kan følge opp. Flere påpeker at barn og unge kan være på samme alder, men ha ulikt modenhetsnivå, og at det derfor kan være vanskelig å ha faste opplegg knyttet til alder.

Hvilket tilbud er det viktigste?

Så godt som alle sentrene trekker frem forebyggingsarbeid og avdekkende undervisningsarbeid om vold og overgrep som det viktigste de kan bidra med for barn og unge, hovedsakelig i form av å holde foredrag og undervisningsopplegg på skoler. Andre peker på enesamtale og gruppetilbud.

Bruk av sentrene over tid

Det er ulikt hvor lenge de unge brukerne vi snakket med har brukt sentrene. Noen har vært der over flere år, mens andre har brukt tilbudet i kortere perioder. Noen er glade for muligheten til å stikke innom dersom de skulle føle behov for det, mens andre har et uttalt mål om å ikke ha behov for å bruke senteret hele livet. Ingen av ungdommene synes det var et problem at senteret er for alle aldergrupper. En av ungdommene påpekte at det å se voksne på senteret ga en ekstra motivasjon til å jobbe med egen bearbeidelse, fordi man ønsket å ikke være der selv som voksen.

Tilbud til foreldre og foresatte

Flere av ungdommene vi snakket med sier de mener det er fint at senteret er et sted både de selv og deres foreldre og foresatte kan få samtaletilbud. Noen foreldre har brukt tilbudet, og andre sier de skulle ønske foreldrene hadde brukt det. En påpekte at man kan være redd for at de ansatte på senteret snakker med foreldre og foresatte om hva man selv snakker om i enesamtale, og at det er viktig at de ansatte på sentrene fremhever at de ikke videreformidler til foreldre det som kommer frem i enesamtaler.

3.3 Kompetanse

Åtte sentre hadde i 2015 egne ansatte som primært jobbet med barn og unge, to færre enn i 2014. Totalt hadde sentrene 12,35 årsverk som primært jobbet med barn og unge, tilsvarende som i 2014. Alle åtte sentrene hadde krav om relevant utdanning til disse stillingene.

De ansatte ved sentrene har jevnt over sammensatt arbeids- og utdanningsbakgrunn. Barnevern, familievernkontor, barn og unge med funksjonsnedsettelse, legevakt og voldtekstmottak, ungdomsinstitusjon, rustjenesten og skole er fagfelt det rapporteres om kompetanse fra. Sentrene nevner også barnevernspedagog, lærerutdanning og fagarbeid innenfor barne- og ungdomsarbeid, psykologi-studier, og studier om barn og traumer. Sykepleier og psykiatrisk sykepleier, førskolelærer, spesialpedagog, lang er faring fra barnehage og barnevern, erfaring som lærer på helse- og sosialfag på videregående skole, lang er faring fra arbeid med ungdom med sammensatt problematikk fra ungdomshjem, sosionom og vernepleier nevnes også.

Flere senter har også ansatte som har tatt ulike typer etterutdanninger, som for eksempel psykotraumatologi RITS (rekonstruksjon og integrasjon av traumatisk stress), videreutdanning rettet mot seksualitet, seksuelle overgrep og misbruk, videreutdanning innenfor veiledning, videreutdanning i veiledning, selvmordsforebygging, Circle of Security, tilknytning, traumer og traumebevisst omsorg.

3.4 Rutiner

Av de 18 sentrene som har svart på undersøkelsen, svarer 17 at de ønsker seg felles, nasjonale retningslinjer for tilbudet til barn på sentrene.

I 2015 hadde 12 av sentrene skriftlige rutiner for oppfølging av brukere under 18 år, ett mer enn i 2014.

Sentrene ble i 2014 bedt om å oppgi hvor mange ganger de hadde brukt avvergeplikten (§196 i straffeloven)²⁸, samt hvor mange ganger de hadde meldt bekymring til barnevernet. Fra og med 2015 bes sentrene oppgi hvor mange ganger de har anmeldt saker til politiet, samt hvor mange ganger de hadde meldt bekymring til barnevernet. Fire sentre hadde til sammen anmeldt ti saker til politiet i 2015. 13 sentre hadde til sammen meldt 56 saker til barnevernet. Dette er en økning fra 10 sentre og 35 saker i 2014.²⁹

²⁸ [https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-5?q=straffeloven 196#KAPITTEL_2-5](https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-5?q=straffeloven%20196#KAPITTEL_2-5)

²⁹ Statistikken fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep (2015). Side 75.

Samarbeid med hjelpeapparatet

Sentrene gir i noen tilfeller råd og veiledning til pårørende og fagfolk, gjerne i enkeltsaker. Noen sitter også i konsultasjonsteam hvor enkeltsaker kan drøftes anonymt.

Det varierer i hvilket omfang sentrene samarbeider med det offentlige hjelpeapparatet, og hvor formalisert dette samarbeidet er. Noen få har skriftlige samarbeidsavtaler. Noen har en fast person de ringer til, for eksempel i NAV, som de vet har kunnskap om problematikken. Noen oppgir at samarbeidet er godt og at senteret ofte eller alltid involveres og blir tatt på alvor i de sakene hvor det er relevant. Flere påpeker at det varierer mye fra kommune til kommune, noe er avhengig av enkeltpersoner, noen påpeker at det er lettere der hvor det lokale apparatet kjenner godt til senteret, eller hvor det er faste samarbeidskonstellasjoner i kommunen. Noen påpeker at det letter samarbeidet dersom de ansatte kommer fra eller har god kjennskap til det offentlige hjelpeapparatet. De fleste sentrene oppgir at de har et formalisert samarbeid med barnevernet. Mange sier de samarbeider med flere, men at samarbeidet ikke er formalisert. Skolehelsetjenesten, Barnehus og BUP nevnes av relativt mange. Av andre instanser sentrene samarbeider med er DPS, PPT, helsestasjon, kritesenter og politi.

Tabell 2: Hvordan deltar senteret i samarbeid med andre instanser? (Flere kryss mulig. Antall senter)³⁰

	Deltar i samarbeid om enkeltsaker			Har faste kontaktpersoner			Har skriftlig samarbeidsavtale			Annet samarbeid			Deltar ikke i samarbeid		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
NAV	22	21	21	3	5	3	2	2	3	2	3	4	0	0	0
Barneverntj. i komm.	20	19	20	3	3	5	2	2	2	2	5	6	1	1	0
Familievernet	19	18	20	3	3	3	1	2	1	5	6	8	1	2	0
Psykisk helsevern/DPS	21	20	21	3	4	3	3	3	3	4	6	5	0	1	0
Politi	19	18	19	9	8	10	1	1	0	4	8	7	1	0	0
Overgrepsmottak	15	16	17	7	9	10	2	3	2	4	6	8	5	3	3
Barnehus	17	15	16	6	5	5	0	0	0	3	8	9	5	4	1

³⁰ Tabell hentet fra rapportering fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep 2015.

Informasjon inn i det offentlige hjelpeapparatet

Langt de fleste av ungdommene vi snakket med påpekte at få eller ingen de var i kontakt med i det offentlige helsevesenet kjente til sentrene mot incest og seksuelle overgrep. Instanser som BUP, psykologer, politi, lege, senter for krisepsykiatri, krisesenter, barneverninstitusjon og familiens hus er steder ungdommene har vært i kontakt med, som ikke har visst om sentrene.

3.5 Utadrettet virksomhet

Rundskrivet åpner for at utadrettet virksomhet kan utgjøre en mindre del av senterets virksomhet, forutsatt at det ikke går ut over senterets tilbud til målgruppen. 17 av de 18 sentrene som svarte på undersøkelsen oppga at senteret har utadrettet undervisningsopplegg eller informasjonsopplegg rettet spesielt mot barn og unge under 18 år. 16 av disse svarer at dette opplegget inkluderer en fast prosedyre for å avtale rutiner for oppfølging av overgrepssaker som avdekkes etter gjennomført opplegg.

For enkelte sentre utgjør utadrettet virksomhet en betydelig del av deres virksomhet. Dette skjer på ulike alderstrinn og med ulik systematikk og varierende omfang. Noen har faste avtaler med skoler eller kommuner, mens andre tar oppdrag når de får henvendelser. Flere senter er fast inne i 6.- eller 9. klasser. Det er også ulikt om de har egne timer med ansatte og foresatte i forbindelse med undervisning for elever, og om de har med helsesøster inn i undervisningen eller ikke. De fleste har likevel en avtale med skolen om hvordan de kan følge opp etterpå. Ett senter sier det alltid varsler barnevernet før de gjennomfører slik undervisning. Kontaktlærer og helsesøster er ofte til stede. Noen senter har også avtaler med høyskoler og er inne i undervisningen i sosialt arbeid, diverse etterutdanninger og i masteremner, og noen har undervisning bare for ansatte på skoler på ulike trinn.

Mange av sentrene anser det å undervise om seksuelle overgrep som noe av det viktigste de kan gjøre for både å forebygge og avdekke. Ikke sjelden fører slik undervisning til at barn og unge melder fra om overgrep, enten til lærer eller helsesøster etter undervisningen, eller de henvender seg til senteret direkte.

Sentrene mener selv at det forebyggende arbeidet er en viktig del av tilbudet til barn, da det både bidrar til å informere om at sentrene finnes, og at det fører til at flere barn tør fortelle sine historier. Det fremheves at skolen er en god arena der sentrene når mange barn av gangen, samtidig som elevene er i et trygt og kjent miljø. Sentere mener at å heve kompetansenivået hos lærere og andre som arbeider med barn er forebyggende.

15 av sentrene har utarbeidet et undervisningsopplegg i samarbeid med andre. Samarbeidspartnere er for eksempel RVTS, barne- og ungdomspsykiatere, Mitt valg³¹, FMSO, psykologer, helsesøstre og lærere. Noen har brukt referansegrupper, med blant annet utsatte voksne og ungdommer og deltagere fra Redd Barna. Noen har hatt referansegrupper med vertskommunens barnevernstjeneste, skolehelsetjeneste og skoleledelse. Mange av sentrene

³¹ <http://www.determittvalg.no/>

sier de har samarbeidet med, eller tatt utgangspunkt i, undervisningsopplegget til Incestsenteret i Vestfold.

Bufdir foretok i 2015 en gjennomgang av kurs- og informasjonsvirksomhet om vold og overgrep i barnehager og skoler.³² I rapporten anbefaler direktoratet videreutvikling av et godt faglig og strukturelt forankret opplæringstilbud til barn og unge om vold og seksuelle overgrep. Bufdir fant at det mangler en helhetlig tenking rundt og organisering av arbeidet, og at det er store variasjoner mellom barnehager, skoler og kommuner i hva barn og unge får av informasjon. Informasjonen som gis er i stor grad avhengig av ansattes kompetanse og interesse, aktuelle problemstillinger lokalt, regionalt og nasjonalt, i tillegg til nærhet til kompetanseinstitusjoner. Samtidig finnes et vesentlig potensiale i praksisene og organiseringen av voldsforebyggende arbeid i barnehage og skole. Bufdir har i 2016 fått i oppdrag fra BLD å følge opp anbefalingene fra rapporten. Dette vil blant annet innebære at Bufdir skal utvikle digitalt informasjonsmateriell om vold og seksuelle overgrep, som kan benyttes i barnehage og skole.

³² Tiltak 23 a i tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut*.
https://www.bufdir.no/global/Gjennomgang_av_kurs_og_infovirksomhet_vold_og_seksuelle_overgrep.pdf &
https://www.bufdir.no/global/RVTS_Sor_Kartlegging_vurdering_anbefalinger_undervisningsopplegg_vold_seksuelle_ov_ergrep.pdf

4 Unge brukeres erfaringer og anbefalinger

Hva sier ungdommene vi intervjuet om tilbudet?

Kontakt med sentrene

Det varierer hvordan brukerne vi intervjuet fikk vite om og kom i kontakt med sentrene. Noen fant tilbudet via søk på nett og andre gjennom foreldre eller venner som visste om sentrene. Noen ringte, noen møtte opp og noen tok med seg en venn. Noen fikk foreldre til å avtale første time og foreldrene kunne også være med på denne. Flere trekker frem hvor viktig det er å kunne ta kontakt med sentrene anonymt om man ønsker, for eksempel via telefon, epost eller chat. 21 av landets 22 senter har egne nettsider. Disse er varierende i kvalitet, innhold og oppbygning.

Nærhet til sentrene

Flere unge trekker frem nærhet til senteret som avgjørende, «*i hvert fall i oppstartsfasen*». Det senker terskelen for å oppsøke tilbudet. Det øker også sjansen for å bruke senteret mer spontant og gjør at det krever mindre planlegging å bruke det. For de yngste kan det være en særlig ulempe med lang reisevei, dersom de ikke kan reise alene eller må ta mye fri fra skolen for å kunne bruke senteret. En av informantene oppgir at avstand og dermed lang reisevei førte til at bruk av senteret opphørte. For andre, spesielt fra mindre steder, kan det være en fordel å ha mulighet til å reise til et annet senter enn det nærmeste, for anonymitetens skyld. Flere av ungdommene sier at de av og til ringer til senteret ved behov, og at de da velger det senteret de kjenner best og har en relasjon til fra før.

Enesamtaler

Enesamtale er det tilbudet ungdom flest trekker frem som det viktigste. Dette stemmer overens med informasjon fra sentrene for øvrig. En av informantene sier at «*det har ødelagt mange, men jeg tenker at det er fordi de ikke har fått lov til å snakke om det*».

Gruppesamtaler nevnes også som viktig, selv blant de som velger å ikke benytte seg av det. Ungdommene sier det er et viktig tilbud, selv om det kanskje aldri passet for dem.

Aktivitet på sentrene

Ungdommene påpeker at det er viktig å ha noe å gjøre sammen på sentrene, for eksempel å lage mat eller andre aktiviteter, slik at det ikke bare blir snakking hele tiden. Sentrene har ofte fokus på nettopp dette.

Møte med brukerne

Det at sentrene ikke noterer, loggfører, men at de er «med» i samtalen, nevnes som viktig. Taushetsplikten trekkes også frem som avgjørende. Flere påpeker at hos psykolog er tiden så avmålt. Ungdommene setter pris på innomstikkmuligheter og det å «bare kunne henge». Det at sentrene holder åpent etter skoletid er derfor viktig.

Mange nevner redselen for ikke å bli trodd eller tatt på alvor. Det å kunne møte andre utsatte på sentrene er positivt.

Stabilitet i ansattgruppa fremheves som positivt. Noen har opplevd veldig mange ulike psykologer hos for eksempel BUP.

Beskrivelser som brukes om de ansatte er *tillit, empati, åpenhet, imøtekommende, varme, trygghet* og at de unge føler seg *sett*.

Generell informasjon om sentrene

Ungdommene mener at generell tilgjengelig informasjon om sentrene kan bidra til å øke bevisstheten om at de faktisk finnes. En informant sier at «*jeg skulle ønske jeg visste om SMISO tidligere. Hadde jeg visst om det, så hadde jeg brukt det*». Flere trekker frem informasjon om sentrene på sosiale medier som et tiltak for å spre kunnskap om at sentrene finnes og at det er viktig å markedsføre sentrene som et lavterskeltilbud.

Skolen og lærerens rolle

Ungdommene ga gjennomgående tilbakemelding på manglende undervisning i skolen om incest og seksuelle overgrep. De fleste ønsker at eksterne skal komme inn i skolen og snakke om temaet, fremfor at læreren skal ta det opp. De påpeker at mange barn og unge tror læreren har et tett bånd med foreldrene, noe som kan gjøre at det føles utrygt å snakke om det med en lærer. I tillegg møter man læreren hver dag, og en ungdom påpeker at «*det kan bli vanskelig å stå i den situasjonen*». Noen av ungdommene foreslår en arbeidsdeling mellom eksterne aktører og lærere, at det kan være ulike roller i å opplyse og fortelle om temaene. Generell seksualundervisning og det å snakke om grensesetting kan være en lærers rolle, mens eksterne kan komme inn i skolen og ha mer spesialiserte temagjennomganger. Flere av ungdommene mener det bør være faste opplæringsbolker om temaet flere ganger i løpet av barne-, ungdoms- og videregående skole, gjerne på fastsatte klassetrinn slik at alle får samme informasjon. Flere nevner også at temaet bør inn allerede i barnehagen. Flere av ungdommene ønsker at det skal være plakater og annet informasjonsmateriell om sentrene, og andre hjelpetilbud, tilgjengelig på et lett synlig sted på skolen. Ett alternativ kan være å informere mer om sentrene gjennom offentlige kanaler.

Kjønn

Brukerne påpeker at det er flest jenter som bruker sentrene og at dette kan skyldes at det fremdeles er enda mer tabulagt for gutter å ha blitt utsatt for overgrep, eller at sentrenes form og innhold er bedre tilpasset jenter. Ungdommene har ikke noe klart svar på hvordan sentrene best kan nå ut til både jenter og gutter, men de var alle klare på at det var en verdi i det å ha begge gruppene som brukere. En sier at *«det kan være en større barriere for gutter å ta steget inn her, det er knyttet mer skam til at gutter opplever det. Men jeg skjønnte at dette kan jeg ikke gjøre alene»*.

5 Diskusjon og anbefalinger

Gjennomgangen viser at de fleste sentrene allerede gir et tilbud til barn, men at det varierer både hvilken aldersgrense som er satt og i hvilken utstrekning det blir brukt. Sentrene er klare på at de ikke gir tilbud til unge under 16 dersom ikke foreldre, foresatte eller barnevern er innforstått med det. Det tilbudet som benyttes mest er enesamtale, som samsvarer med hva brukere over 18 år også benytter seg mest av. Det er også klart at de unge brukerne oppfatter sentrene som noe annet enn det offentlige hjelpetilbudet. Det uformelle samværet og fleksibiliteten fremstår som viktig, samt samholdet blant brukerne («vi har alle opplevd det samme»). Det å sørge for god informasjon inn i skole på et tidlig tidspunkt er en gjennomgående tilbakemelding fra både sentere og unge brukere. Alle sentrene driver en form for informasjons- og undervisningsarbeid, som i praksis blir en viktig del av tilbudet til barn og unge. Samarbeid med det offentlige trekkes frem som både viktig og tidvis utfordrende.

5.1 Hvilke utfordringer ser vi?

Tilbud til barn og unge?

Er sentralt spørsmål er om sentrene i det hele tatt skal gi et tilbud til noen under 18 år. Denne kartleggingen viser at de aller fleste sentrene allerede gjør dette, og at mange av brukerne ser dette tilbudet som avgjørende for egen bearbeidelse av det de har vært utsatt for. Sentrene har en egenart som utfyller det offentlige tilbud og passer rollen som lavterskeltilbud, siden det ikke kreves henvisning for å bruke tilbudet. Sentrene hjelper også barn og unge *inn* i det offentlige hjelpetilbudet ved behov, uten at det finnes retningslinjer for dette. Seksuelle overgrep starter ofte tidlig, og dersom de som er utsatt ikke har et sted å henvende seg er det økt sjans for nye overgrep. Sentrene er derfor et viktig forebyggende tiltak.

Innholdet i tilbudet

Dette er et område hvor det sivile samfunn kan utfylle de offentlige tjenestene, men arbeidsfordelingen fordrer en rolleavklaring. Sentrene kan komplementere det offentlige hjelpetilbudet være å være et annerledes tilbud. Det kan være en utfordring å skille mellom hva som er hjelp til selvhjelp gjennom enesamtaler og hva som er samtaleterapi eller behandling i regi av det offentlige tjenesteapparatet. Sentrene skal ikke drive med behandling, men hvor lett er det å sette et slikt skille?

Nasjonalt tilbud

Et tilbud som er offentlig finansiert må ha et likeverdig innhold, samtidig som det må være rom for lokale tilpasninger. Nærhet til et senter kan være avgjørende for kontakt og bruk, i hvert fall i oppstartsfasen. Noen senter har opprettet satellitter, utekontorer, som er åpne noen dager i uken

eller måneden. Sentrenes plassering geografisk, reiseavstand og befolkningsgrunnlag bør vurderes. Se kart på side 5 for geografisk plassering av sentrene.

Informasjon og kontakt

Barn og unge får vite om sentrene på ulike måter. Noen får hjelp av noen i nær familie, gjerne mor, som av ulike årsaker kjenner til sentrene. Noen få finner informasjon på nett. Flere skulle ønske de fikk vite om sentrene fra det offentlige hjelpeapparatet, men det fremstår som om tilbudet er for dårlig kjent blant de offentlige tjenestene som møter utsatte barn og unge.

Utadrettet virksomhet

En gjennomgående tilbakemelding fra både sentere og brukere er at det viktig å drive med forebyggende og opplysende arbeid i skoler, og eventuelt barnehager. Dette bør skje tidlig i skolealder og også repeteres gjennom grunnskolen og videregående opplæring. Rundskrivet presiserer at sentrene kan drive med dette som en liten del av virksomheten, forutsatt at det ikke går utover kjernevirksomheten, som er et senter som skal være åpent for brukere. FMSO har fått midler fra Bufdir til å opprette en felles undervisningsportal for sentrene.³³

Spesielt sårbare grupper

Denne gjennomgang har ikke fokusert på spesielt sårbare grupper, som unge med funksjonsnedsettelse og eller unge med minoritetsbakgrunn. Vi vet fra statistikken fra sentrene at disse gruppene er underrepresentert blant brukerne. I følge rundskrivet skal sentrene være tilrettelagt for personer med nedsatt funksjonsevne og de skal gi et tilpasset tilbud til brukere med minoritetsbakgrunn. Barn og unge i spesielt sårbare grupper kan ha høyere terskel for å ta kontakt med et senter. I rapporten *Seksuelle overgrep mot barn og unge med innvandrerbakgrunn*³⁴ finner NKVTS at tabu, skyld og skam fungerer som barrierer mot å søke hjelp, noe som synes å være gjeldende i særlig stor grad hos barn med innvandrerbakgrunn. Forfatterne sier også at begrenset språk- og systemkunnskap kan hindre noen fra å søke hjelp, og anbefaler at informasjon om seksuelle overgrep og hjelpeinstanser rettet mot både omsorgsgivere og barn må gjøres tilgjengelig på flere arenaer, samt i ulike format. Utvikling av informasjonsmateriell og nettsider på flere språk bør være en prioritet for offentlige instanser. For å forhindre at begrenset språkkunnskap og behov for tolk reduserer tilgang på helsetjenester, er det viktig at barn og omsorgsgivere har tilgang på kompetent tolk. Forfatterne skriver også at det i saker om seksuelle overgrep er særlig viktig med profesjonelle tolker som har kunnskap både om seksuelle overgrep og relevant fagterminologi, slik at medisinske begreper blir korrekt oversatt og nyansene i barns forklaringer kommer tydelig frem.

³³ <http://www.smih.net/smih.no/fmsouv/>

³⁴ NKVTS 2016: Seksuelle overgrep mot barn og unge med innvandrerbakgrunn

5.2 Tiltak og anbefalinger

1. Tilbud og nasjonale retningslinjer

Direktoratet mener at det bør være åpning for at sentrene kan gi tilbud til barn og unge under 18 år, men at dette tilbudet må være regulert i egne, nasjonale retningslinjer. Retningslinjene må gjelde for både tilbudet på sentrene og det utadrettede informasjonsarbeidet. Disse må implementeres av de sentrene som ønsker å gi et tilbud til barn og unge.

I retningslinjene bør det presiseres at en barneansvarlig skal være en del av tilbudet. Det er ikke nødvendig at dette er en full stilling, men denne oppgaven kan ivaretas som en del av en stilling. Det må settes krav til hvilken kompetanse en barneansvarlig skal ha. Sentrenes plikt etter straffeloven og barnevernloven må tydeliggjøres. Sentrene kan ikke henvise videre, men de kan opplyse om hvilke tilbud som finnes i det offentlige hjelpeapparatet og eventuelt hjelpe brukere å ta kontakt. Dette fordrer at sentrene er godt kjent med de ulike tilbudene.

2. Evaluering av tilbudet på sentrene

For å få et bredere kunnskapsgrunnlag, utlyste Bufdir i juli 2016 på Doffin et oppdrag på en evaluering av arbeidet på sentrene mot incest og seksuelle overgrep. Evaluering er planlagt ferdigstilt desember 2017.

Flere av problemstillingene som er trukket frem i denne gjennomgangen skal belyses i evalueringen. For best mulig utnyttelse av statlige midler er det nødvendig å ha god kunnskap om tilbudet det gis tilskudd til og om regelverket for tilskuddsordningen er utformet slik at det treffer brukernes behov.

Evalueringen skal se nærmere på:

- Sentrenes arbeid og tilbudet til brukerne, inkludert barn og unge
- Utadrettet informasjonsarbeid i barnehager og skoler
- Sentrenes organisering
- Tilskuddsordningen
- Landsdekkende telefon
- Faglige anbefalinger for videreutvikling av tilbudet, innhold, kvalitet og tilgjengelighet

Sentrenes tilbud til personer med nedsatt funksjonsevne og personer med minoritetsbakgrunn skal også gjennomgås.

3. Rolle- og ansvarsavklaring

Direktoratet anbefaler at det gjøres en avklaring av hvilken rolle sentrene skal ha. Hvilke krav skal stilles om samarbeid med det offentlige hjelpeapparatet og andre senter mot incest og seksuelle overgrep? Det må klargjøres hva sentrene kan gjøre av samtaletilbud og hva som regnes som behandling og dermed må inngå i det offentlige tilbudet. Om sentrene skal delta i lokale konsultasjonsteam, pålegges å gjøre seg selv kjent som tilbud og om det skal utvikles en mal for samarbeidsavtale med andre tjenester, er spørsmål som må avklares. Bedre kunnskap om innholdet, gjennom evalueringen, vil kunne klargjøre hvilke krav som skal stilles og dermed bidra til en av rolle- og ansvarsavklaring. Sentrenes innhold og egenart bør defineres. Behovet for klarere retningslinjer må vurderes.

4. Utadrettet virksomhet

Den utadrettede virksomheten er en viktig del av tilbudet til barn og unge. Derfor er det avgjørende at den er av god kvalitet. Det bør gjennomføres en kvalitetssikring av sentrenes kurs- og informasjonsvirksomhet, med tanke på standardisering. Undervisningsportalen til FMSO kan for eksempel, på sikt, brukes som plattform for alle sentrene. En slik gjennomgang må kvalitetssikres av en ekstern aktør, som for eksempel NKVTS eller RVTsene, eller andre miljøer som har faglig og pedagogisk kompetanse. I evalueringen som er utlyst bes det om en vurdering av FMSOs undervisningsportal. Portalen bør inneholde en veiledning til hvordan sentrene kan gjennomføre et godt undervisningsopplegg. For å sikre at alle sentrene har en felles forståelse av opplegget kan det gjennomføres en nasjonal konferanse om hvordan man gjennomfører et eksternt undervisnings- eller informasjonsopplegg.

Det er viktig at slike undervisningsopplegg er en del av en helhetlig plan for informasjon til barn og unge. Det må alltid være det offentliges ansvar at alle barn og unge får alderstilpasset informasjon om vold og seksuelle overgrep. Dette er temaer som er diskutert i andre rapporter fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, som er oversendt Barne- og likestillingsdepartementet; rapport om tiltak 23a³⁵ og 36c³⁶ i tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut*.

Bufdir har i 2016 fått i oppdrag fra BLD³⁷ å følge opp anbefalingene fra rapporten om gjennomgang av kurs- og informasjonsvirksomhet om vold og overgrep i barnehager og skoler (23a). Sentrenes rolle vil bli vurdert som en del av arbeidet med å opprette en nettportal for organisering og gjennomføring av voldsforebyggende informasjonsarbeid i barnehage og skole.

Det bør vurderes om rundskrivet skal endres og åpne for at utadrettet virksomhet kan være en større del av virksomheten. Rammene for hva sentrene skal og kan undervise om og hvem som skal være målgruppen bør vurderes. Dersom man åpner opp for at sentrene kan drive mer

³⁵ En gjennomgang av informasjons- og kursvirksomhet som foregår i barnehager og skoler, skal legges til grunn for kvalitetssikring av informasjonen som gis til barn og ungdom.

³⁶ Tilbudet om etter- og videreutdanning om vold og seksuelle overgrep skal kartlegges. Formålet er å øke tilgjengeligheten, studenttilfanget og eventuelt bedre det faglige innholdet.

³⁷ Tillegg nummer 3 til Tildelingsbrev for 2016

utadrettet virksomhet må man samtidig vurdere om dette vil føre til at man vil få mindre tid til det som i dag er kjernetilbudet, nemlig brukerkontakt på sentrene..

Det må sikres at skoler og barnehager er rustet til å ta i mot de barn og unge som eventuelt vil ta kontakt med lærer eller helsesøster etter at senteret har gjennomført undervisning der.

Andre relevante problemstillinger er spørsmålet om hvordan man kan øke kunnskap vold og seksuelle overgrep mot barn hos ansatte i barnehager, skoler, helsetjenesten og barnevernet. Hva må inn i grunnutdanningene? Hvordan kan man legge opp til et mest mulig nasjonalt likeverdig etter- og videreutdanningstilbud om disse problemstillingene? Hva må alle vite og hva må noen vite? Det bør også vurderes hvordan sentrene som ikke-statlige aktører eventuelt kan bidra for å hjelpe skolene å oppfylle sin informasjonsplikt.

Aktuelle tiltak på dette området må ses i sammenheng med den kommende opptrappingsplanen mot vold og seksuelle overgrep.

5. Informasjon og kontakt

Det må sikres at barn og unge har kunnskap om tilbudet ved sentrene. Sentrene må legge til rette for at barn og unge enkelt kan ta kontakt. Muligheten for å henvende seg via epost og telefon må være på plass. Det er viktig for unge brukere å kunne ta kontakt med sentrene på en måte som er naturlig for dem å kommunisere på. Mulighet for skriftlig henvendelse, slik som epost og chat kan være avgjørende for at unge tar kontakt.

Man kan også stille spørsmål ved hvor reelt et tilbud til barn og unge under 16 vil være, dersom det er krav om å informere foreldre og foresatte. Ungdom under 16 kan da aldri personlig henvende seg anonymt til et senter. Er det da et reelt tilbud til denne målgruppen, som kan være utsatt for overgrep fra egne foreldre? Da kan muligheten for å henvende seg anonymt være en løsning. Dette kan for eksempel være via chat, som er et bra tilbud til barn og unge som ønsker å henvende seg anonymt. Det er i dag mulig å henvende seg anonymt via telefon.

Det kan være et alternativ å gi økonomisk støtte til sentre som ønsker å opprette chattefunksjoner. Dersom nettsidene legges under en felles struktur, eller får en nasjonal chat-tjeneste, kan dette være lettere å følge opp. Rollen til Landsdekkende telefon må også tas med i denne vurderingen. Det kan hende at en nasjonal chat-funksjon kan opprettes her.

Det må utredes om sentrene skal ha en felles nettsidestruktur og om det skal lages minimumskrav til hva nettsidene skal inneholde. En nasjonal logo for sentrene kan også vurderes. Alle sentrene som gir tilbud til barn og unge bør som minstekrav ha en egen, lett tilgjengelig fane som heter «tilbud til deg under 18», hvor det ligger en kvalitetssikret og god beskrivelse av hvilke tilbud som finnes hos dem og hvor grensene og reglene går for senterets tilbud til barn og unge.

Det må også diskuteres hvor det skal være mulig å finne informasjon om sentrene. Dette kan være på Bufdirs egne nettsider og dinutvei.no. Bufdir drifter også nettsiden ung.no, som er

statens informasjonskanal til barn og ungdom. Direktoratet bør se på om informasjonen om sentrene og deres tilbud til barn og unge er godt nok promotert her.

Sentrenes tilbud bør promoveres ovenfor hjelpeapparatet på en bedre måte på nasjonal basis. Det er ikke klart hvordan dette bør gjøres. Skal sentrene selv pålegges å ta kontakt med alle nærliggende kommuner, BUP og regionale helseforetak?

6. Tilskuddsforvaltning og lov- og regelverk

Etter gjennomført evaluering av sentrenes arbeid må rundskrivet som regulerer tilskuddsordningen revideres dersom det er behov for tilpasninger til nye faglige anbefalinger. Hva som skal pålegges sentrene av rapportering, kursvirksomhet, samarbeid med andre, typer av tilbud, bemanning og krav til åpningstider må være gjenstand for nøye vurdering. Er det noe sentrene absolutt ikke skal gjøre? Nasjonale retningslinjer for et tilbud til barn og unge ble foreslått ovenfor. Slike retningslinjer kan eventuelt integreres i rundskrivet som regulerer tilskuddsordningen.

7. Nye sentre eller satellitter

For mange barn og unge er nærhet til et senter avgjørende. Opprettelsen av utekontorer eller satellitter kan være et alternativ til å opprette helt nye senter. Dette er kontorer på andre steder enn hovedsenteret, som er åpne bare noen timer i uken. Dette vil være særlig aktuelt på mindre steder. På denne måten blir det sentrene som reiser ut og brukerne slipper å reise til sentrene.

I evalueringen som er utlyst ber direktoratet om en vurdering av fordeler og ulemper ved å samlokalisere kritesenter og senter mot incest. Kan flere samlokaliseringer være en mulighet dersom det er ønskelig med nye sentre mot incest?

8. Vertskommuner

Vertskommunenes rolle må også vurderes. Hva skal vertskommunenes rolle være? Hvilke gjensidige plikter skal det innebære å være et senter og en vertskommune? Det bør vurderes å opprette maler for samarbeidskontrakter mellom vertskommuner og sentere, som kan tilpasses lokale forhold, men med en minimumsnorm. Noen senter mottar utelukkende økonomisk støtte fra vertskommunen og andre nærliggende kommuner, mens andre inngår i større samarbeid som innebærer undervisningsopplegg i skoler og opplæring av kommunalt ansatte. Bør sentrene inngå i lokale konsultasjonsteam eller andre tverrfaglige samarbeidsteam der disse finnes?

6 Kilder

Rapportering fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep 2014

Rapportering fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep 2015

Årsrapporter for 2014 fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep

Gjertsen, H. og Eide, A. K. (2009) *Hjelp når livet rakner – evaluering av incestsentrene og incesttelefonen*. Bodø: Nordlandsforskning, rapport nr. 2/2009

En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017). Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet

NKVTS 2014: Vold og voldtekt i Norge

- https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf

NKVTS 2015: Vold og voldtekt i oppveksten

- https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/vold_voldtekt_i_oppveksten1.pdf

NKVTS 2016: Seksuelle overgrep mot barn og unge med innvandrerbakgrunn

- https://www.nkvts.no/content/uploads/2016/01/Rapport_NKVTS_1_2016_net.pdf

NOVA 2016: Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015

- <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2016/Vold-og-overgrep-mot-barn-og-unge>

Rundskriv 10/2016, Retningslinjer for statlig tilskudd til sentre mot incest og seksuelle overgrep og ressurscenter mot voldtekt, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet:

- <https://www.bufdir.no/Global/tilskudd%20BRUK%20DENNE/Incestsentrene/Regelverk%20for%20statlig%20tilskudd%20til%20sentre%20mot%20incest%20og%20voldtekt%202016.pdf>

Veileder til rundskriv 10/2016, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

- <https://www.bufdir.no/Global/tilskudd%20BRUK%20DENNE/Incestsentrene/Rundskriv%2010-2016%20-%20veileder.pdf>

Vedlegg 1: Tabeller

Vedlegg 2: Spørsmål i undersøkelse til ledere

Vedlegg 3: Intervjumat

Vedlegg 1: Tabeller (fra statistikken for 2014)

Skjema B: Aktiviteter

KUN DE SOM HAR SVART AT BESØKET GJELDER: TILBUD TIL BARN OG UNGE

Måned

	Frequency	Percent	Valid Percent
Januar	36	7,4	7,4
Februar	44	9,1	9,1
Mars	34	7	7
April	50	10,3	10,3
Mai	33	6,8	6,8
Juni	50	10,3	10,3
Juli	3	0,6	0,6
August	18	3,7	3,7
September	52	10,7	10,7
Oktober	70	14,4	14,4
November	48	9,9	9,9
Desember	47	9,7	9,7
Total	485	100	100

Tid på dagen

	Frequency	Percent	Valid Percent
Før kl 16	165	34	34,1
Etter kl 16	282	58,1	58,3
Både og	37	7,6	7,6
Total	484	99,8	100
Missing [Ingen svar]	1	0,2	
Total	485	100	

Kjønn:

	Frequency	Percent	Valid Percent
Jente/kvinne	408	84,1	84,5
Gutt/mann	75	15,5	15,5
Total	483	99,6	100
Missing [Ingen svar]	2	0,4	
Total	485	100	

Bruk av senteret:

	Frequency	Percent	Valid Percent
Aller første besøk	60	12,4	12,5
Første besøk i 2014	40	8,2	8,3
Gjentatt besøk	380	78,4	79,2
Total	480	99	100
Missing [Ingen svar]	5	1	
Total	485	100	

Skjema C: Bruerskjemaer

KUN UTSATTE I ALDEREN 12-17 ÅR

Første henvendelse til senteret skjedde i form av:

	Frequency	Percent	Valid Percent
Telefon	81	52,3	54,7
E-post/brev	3	1,9	2
Besøk på senteret	64	41,3	43,2
Total	148	95,5	100
Missing [Ingen svar]	7	4,5	
Total	155	100	

Når besøkte du senteret første gang?

		Frequency	Percent	Valid Percent
	I dag	54	34,8	36,7
	Tidligere i år	61	39,4	41,5
	Før 2014	32	20,6	21,8
	Total	147	94,8	100
Missing	[Ingen svar]	8	5,2	
Total		155	100	

Dersom du besøkte senteret før 2014, spesifiser hvilket år du besøkte senteret første gang.

		Frequency	Percent	Valid Percent
	2006	1	0,6	3,3
	2009	1	0,6	3,3
	2010	1	0,6	3,3
	2011	1	0,6	3,3
	2012	6	3,9	20
	2013	20	12,9	66,7
	Total	30	19,4	100
Missing	[Ingen svar]	2	1,3	
	System	123	79,4	
	Total	125	80,6	
Total		155	100	

Kjønn

	Frequency	Percent	Valid Percent
Kvinne/jente	143	92,3	92,3
Mann/gutt	12	7,7	7,7
Total	155	100	100

Hvordan fikk du vite om senteret? FLERE KRYSS MULIG.

		Frequency	Valid Percent
	Hjelpeinstans	30	20,4
	Privatperson som kjenner til virksomheten	36	24,5
	Skole	54	36,7
	Barnehage	0	0,0
	Internett /hjemmesiden	12	8,2
	Avisannonse/kinoreklame/ TV-reklame	1	0,7
	Annet senter mot incest og seksuelle overgrep	3	2,0
	Landsdekkende telefon for incest og seksuelt misbrukte	4	2,7
	Nyhetsoppslag	0	0,0
	Sosiale medier (f.eks. Facebook, Twitter etc.)	0	0,0
	Annen instans/person	18	12,2
	Antall som har besvart spørsmålet	147	

Hvor bor du?

		Frequency	Percent	Valid Percent
	I senterets vertskommune	32	20,6	21,6
	I en samarbeidskommune	92	59,4	62,2
	I annen kommune	24	15,5	16,2
	Total	148	95,5	100
Missing	[Ingen svar]	7	4,5	
Total		155	100	

Er en av eller begge brukerens foreldre født i utlandet?

	Frequency	Percent	Valid Percent
Ja, begge	2	1,3	1,4
Ja, en av dem	8	5,2	5,4
Nei	137	88,4	92,6
Vet ikke	1	0,6	0,7
Total	148	95,5	100
Missing [Ingen svar]	7	4,5	
Total	155	100	

Tilknytning til arbeidslivet? FLERE KRYSS MULIG.

	Frequency	Valid Percent
Hjemmearbeidende	0	0,0
Utearbeidende fulltid	0	0,0
Utearbeidende deltid	2	1,4
Arbeidssøker	2	1,4
Under utdanning	143	97,9
Stønad/Trygd/Pensjon	2	1,4
Deltar på kurs	0	0,0
Antall som har besvart spørsmålet	146	

**Har brukeren en eller flere funksjonsnedsettelse? FLERE KRYSS
MULIG**

	Frequency	Valid Percent
Ja, nedsatt bevegelsesevne	1	0,7
Ja, nedsatt synsevne	1	0,7
Ja, nedsatt hørselsevne	1	0,7
Ja, annen funksjonsnedsettelse	0	0
Nei	143	97,9
Antall som har besvart spørsmålet	146	

Hvor lenge har misbruket pågått? FLERE KRYSS MULIG

	Frequency	Valid Percent
Engangs foreteelse	41	28,3
Inntil ett år	9	6,2
Pågått 1 til 4 år	42	29,0
Pågått 5 år eller lengre	38	26,2
Uklart	18	12,4
Pågår fortsatt	1	0,7
Antall som har besvart spørsmålet	145	

Alder ved første overgrep?

	Frequency	Percent	Valid Percent
Under 7 år	58	37,4	39,5
7-12 år	37	23,9	25,2
13-15 år	26	16,8	17,7
16-17 år	18	11,6	12,2
18 år eller eldre	1	0,6	0,7
Uklart	7	4,5	4,8
Total	147	94,8	100
Missing [Ingen svar]	8	5,2	
Total	155	100	

Oppgir brukeren en eller flere overgripere?

	Frequency	Percent	Valid Percent
En	129	83,2	88,4
To eller flere	17	11	11,6
Total	146	94,2	100
Missing [Ingen svar]	9	5,8	
Total	155	100	

Ble/blir misbrukt av? FLERE KRYSS MULIG

	Frequency	Valid Percent
Mann	92	62,2
Kvinne	0	0,0
Gutt (under 18 år)	58	39,2
Jente (under 18 år)	0	0,0
Uklart	6	4,1
Antall som har besvart spørsmålet	148	

Relasjon til overgriper? FLERE KRYSS MULIG

	Frequency	Valid Percent
Biologisk forelder	27	18,2
Ikke biologisk forelder	15	10,1
Fosterforelder	0	0,0
Søsken	29	19,6
Ikke biologisk søsken	2	1,4
Biologisk besteforelder	13	8,8
Ikke biologisk besteforelder	4	2,7
Ektefelle/partner/kjæreste	2	1,4
Annen slektning/familie (eks. onkel/tante, fetter/kusine oa)	9	6,1
Venn/bekjent	34	23,0
Nabo	3	2,0
Ansatt i offentlig tjeneste	1	0,7
Ansatt/engasjert i fritidsaktivitet	0	0,0
Annen relasjon, spesifiser nedenfor	8	5,4
Ukjent person	17	11,5
Antall som har besvart spørsmålet	148	

Type seksuell krenkelse? FLERE KRYSS MULIG

	Frequency	Valid Percent
Seksuelt krenkende adferd	26	18,3
Seksuelt krenkende handling	78	54,9
Seksuelt krenkende omgang	80	56,3
Annen seksuell krenkelse	5	3,5
Bruker ønsker ikke å besvare spørsmålet	14	9,9
Antall som har besvart spørsmålet	142	

Er saken(e) anmeldt?

	Frequency	Percent	Valid Percent
Ja	70	45,2	47,3
Nei	75	48,4	50,7
Noen av sakene er anmeldt, andre ikke	3	1,9	2
Total	148	95,5	100
Missing [Ingen svar]	7	4,5	
Total	155	100	

Hvis anmeldt, hva er skjedd i saken(e)? FLERE KRYSS MULIG

	Frequency	Valid Percent
Domfellelse	15	20,5
Henlagt på grunn av foreldelse	0	0,0
Henlagt på grunn av andre forhold	17	23,3
Ikke fellende dom	3	4,1
Fortsatt under etterforskning	36	49,3
Ukjent	5	6,8
Antall som har besvart spørsmålet	73	

Hvilken bistand/aktiviteter har du benyttet deg av ved senteret? FLERE
KRYSS MULIG

	Frequency	Valid Percent
Enesamtale	133	93,0
Selvhjelpsgruppe/andre gruppetilbud	5	3,5
Andre sosiale aktiviteter på/utenfor senteret	4	2,8
Hjelp til å ta kontakt med andre tjenester	9	6,3
Deltakelse fra senteret i ansvarsgrupper/samarbeidsmøter rundt bruker	2	1,4
Innomstikk/Åpent hus/Brukertreff	13	9,1
Temamøter	2	1,4
Tilbud til barn og unge	18	12,6
Blitt fulgt til møte med andre tjenester	5	3,5
Andre aktiviteter	5	3,5
Ny bruker, har ikke benyttet tilbud	7	4,9
Antall som har besvart spørsmålet	143	

Har du vært i kontakt med hjelpeapparatet/andre instanser i forbindelse med overgrep(ene)/hendelsen(ene)?

	Frequency	Percent	Valid Percent
Ja	130	83,9	90,3
Nei	14	9	9,7
Total	144	92,9	100
Missing [Ingen svar]	11	7,1	
Total	155	100	

Hvis ja, hvilke instanser er/har du vært i kontakt med?	Frequency	Valid Percent
Fastlege/legevakt	78	60,0
Helsesøster	64	49,2
Psykisk helsevern (kommunalt/DPS/psykolog/psykiater)	26	20,0
Barnevern	67	51,5
NAV	1	0,8
Politi	61	46,9
Advokat/jurist	52	40,0
Familievernkontor	3	2,3
Overgrepsmottak	11	8,5
Krisesenter	3	2,3
Annet senter mot incest og seksuelle overgrep	1	0,8
Landsdekkende telefon for incest og seksuelt misbrukte	38	29,2
Flyktningeinstans	0	0,0
Annen person/instans	13	10,0
Antall som har besvart spørsmålet	130	

Har du opplevd å ikke få tilbud fra en eller flere av instansene du har vært i kontakt med i forbindelse med overgrepet(ene)/hendelsen(ene)?

	Frequency	Percent	Valid Percent
Ja	14	9	10,9
Nei	114	73,5	89,1
Total	128	82,6	100
Missing			
[Ingen svar]	2	1,3	
System	25	16,1	
Total	27	17,4	
Total	155	100	

Skjema D: Samletall

Hva slags hjelp får barn og unge tilbud om, fordelt på senter.				
	Enesamtale	Samtale med mor/far til stede	Grupper for barn	Andre tilbud til barn
Alta krise- og incestsenter	Ja	Ja	Nei	Nei
Buskerudregionens Incestsenter (BRIS)	Ja	Ja	Nei	Nei
Incestsenteret i Vestfold	Ja	Ja	Ja	Ja
Krise- og incestsenteret i Follo IKS	Ja	Ja	Nei	Ja
Krise- og incestsenteret i Fredrikstad	Ja	Ja	Nei	Ja
Norasenteret IKS i Øst-Finnmark	Ja	Ja	Nei	Ja
Samisk krise- og incestsenter	Ja	Ja	Nei	Nei
Senter for seksuelt misbrukte menn i Oslo	Nei	Nei	Nei	Ja
Senter mot incest og seksuelle overgrep i Elevrum	Ja	Ja	Nei	Nei
Senter mot incest og seksuelle overgrep i Hordaland	Ja	Ja	Ja	Nei
Senter mot incest og seksuelle overgrep i Møre og Romsdal	Nei	Ja	Nei	Ja
Senter mot incest og seksuelle overgrep i Nord-Trøndelag	Nei	Ja	Nei	Ja
Senter mot incest og seksuelle overgrep i Nordland	Nei	Nei	Nei	Ja
Senter mot incest og seksuelle overgrep i Oppland	Ja	Ja	Nei	Nei
Senter mot incest og seksuelle overgrep i Sogn og Fjordane	Ja	Ja	Nei	Ja
Senter mot incest og seksuelle overgrep i Sør-Trøndelag	Nei	Ja	Nei	Ja
Senter mot seksuelle overgrep i Agder	Ja	Ja	Nei	Nei
Senter mot seksuelle overgrep i Rogaland	Ja	Ja	Nei	Nei
Senteret mot seksuelle overgrep i Telemark	Ja	Ja	Nei	Ja
Støttesenter mot incest i Hamar	Ja	Ja	Nei	Ja
Støttesenter mot incest i Oslo	Ja	Ja	Ja	Ja
Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep i Troms	Ja	Ja	Nei	Ja

Vedlegg 2: Spørsmål i undersøkelse til ledere

- Har senteret en nedre aldersgrense for brukere?
- Har senteret et tilbud til barn og unge under 18 år?
 - Beskriv deres tilbud til barn og unge
 - Hva er hovedgrunnen til at dere ikke har et slikt tilbud?
- Selv om senteret ikke har et tilbud til barn og unge under 18, vurderer dere å innføre et slikt tilbud?
- Har senteret ulike tilbud til barn og unge i ulike alderskategorier?
- Har senteret egne ansatte som primært jobber med barn og unge?
- Beskriv kompetanse (utdanning, erfaringsbasert, spesialfelt) for de ansatte som jobber spesielt med barn
- Hvis det kommer barn og unge under 18 år til senteret, hvem kommer disse oftest sammen med?
- Hvis barn og unge under 18 år får et tilbud fra dere, hvilket tilbud ønsker de helst å benytte?
- Har senteret utadrettet undervisningsopplegg eller informasjonsopplegg rettet spesielt mot barn og unge under 18 år?
 - Inkluderer dette opplegget en fast prosedyre for å avtale rutiner for oppfølging av overgrepssaker som avdekkes etter gjennomført opplegg?
 - Er dette undervisningsopplegget utarbeidet i samarbeid med andre?
- Har senteret et formalisert samarbeid med andre instanser i hjelpeapparatet ved henvendelser om brukere under 18 år?
- Dersom noen under 18 år henvender seg til senteret og senteret av ulike årsaker ikke kan gi dem et tilbud, henviser senteret dem videre til annen instans?
- Dersom senteret skulle ha prioritert et tilbud til barn og unge, hvilket anser dere som det viktigste?
- Ønsker senteret seg felles, nasjonale retningslinjer for tilbudet til barn på sentrene?
- Omtrentlig hvor stor andel av barn og unge som oppsøker senteret har innvandrerbakgrunn?
- Hvordan er samarbeidet med barnevernet og med andre lokale instanser?

Vedlegg 3: Intervjumal

Intervju nummer x, Lokasjon nummer x

Intervjuetype: Enkeltperson eller gruppe

Alder:

Varighet:

Intro: Tiltaksplanen 27b. Vise frem tiltaket i planen.

Vi er ute etter å finne ut hva det er unge brukere behøver i et tilbud fra senteret og hvordan vi kan nå ut til dem som trenger det på best mulig måte.

Spørsmål 1:

- Hvilket senter brukte du som ung?
- Har du besøkt andre sentere?
- Bodde du langt unna?

Spørsmål 2:

- Betydningen av avstand til senteret for unge mennesker.

Spørsmål 3:

- Hvilke tilbud hadde senteret?
- Hvilket tilbud tror du er det aller viktigste for barn og unge?

Spørsmål 4:

- Hvordan fikk du vite om senteret?
- Hvordan tror du vi best når ut til unge som har blitt utsatt for seksuelle overgrep?
- Hva kan gjøre det lettere for unge å ta kontakt?

Spørsmål 5:

- Brukte du andre tilbud (for eksempel BUP) mens du var her? Har du tanker om dette?

Spørsmål 6:

- Tilbudet til pårørende på senteret. Brukte dine pårørende tilbudet her?

Spørsmål 7:

- Om navnet på senteret

Spørsmål 8:

- Om voksne brukere på samme senter som barn.
- Brukere av flere kjønn på samme senter.
- Utsatte med minoritetsbakgrunn.
- Diskutere disse problemstillingene.

Spørsmål 9:

- Hva er de viktige egenskaper til dem som jobber med barnegruppene og barnetilbudet?

Spørsmål 10:

- Bruk av senteret som voksen: hvorfor eller hvorfor ikke? Tanker om dette?

Spørsmål 11:

- Hva tror du gjør at noen unge ikke vil bruke senteret?

Spørsmål 12:

- Har du noen tanker rundt det vi har snakket om eller helt andre ting du tenker på?